

୨ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ବାଲୁତ, କାୟା, ପ୍ରାଚୀନ, ଅଭିଜ୍ଞ, ମୟୂଷ, ମାମାଂସା, ପାର୍ଥବ, କନିଷ୍ଠ, କଠିନ, ଗୋପନୀୟ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ, ଐକ୍ୟ, ଚେମଡ଼ା, ଅଶନ, ଅଗ୍ରଜ, ହାସ୍ୟ ।

(ଚ) ପ୍ରତିଶବ୍ଦ (ପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚକ ଶବ୍ଦ)

ବେଳେବେଳେ ଏକାଧିକ ଶବ୍ଦ ଏକ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହି ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚକ ଶବ୍ଦ କୁହାଯାଏ । ନିମ୍ନରେ ସେହିପ୍ରକାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ଅଗ୍ନି	— ଅନଳ, ବହ୍ନି, ପାବକ, ହୁତାଶନ, ଦୈଶ୍ୱାନର, ଚିତ୍ରଭାନୁ
ଅମୃତ	— ପାୟୁଷ, ଅମିୟ, ସୁଧା
ଅରଣ୍ୟ	— ବିପିନ, କାନନ, ଅବୋ, ଗହନ, ବନ
ଅସୁର	— ଦୈତ୍ୟ, ଦାନବ, ଦନୁଜ, ରାକ୍ଷସ, ରକ୍ଷ
ଆକାଶ	— ଅମର, ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ, ଗଗନ, ନଭ
ଆଖି	— ନେତ୍ର, ନୟନ, ଲୋଚନ, ଚକ୍ଷୁ, ଅକ୍ଷି
ଇନ୍ଦ୍ର	— ସୁରପତି, ଶତ୍ରୀପତି, ମନ୍ଦବା, ବାସବ, ଦେବରାଜ, ପୁରନ୍ଦର, ସୁନାସାର, ସହସ୍ରାକ୍ଷ
ଇଚ୍ଛା	— ଅଭିଳାଷ, ଆକାଂକ୍ଷା, ବାଞ୍ଛା, ସ୍ୱହା, ବାସନା, ମନୋରଥ
ଇଶ୍ୱର	— ପରମାତ୍ମା, ପ୍ରଭୁ, ଈଶ, ପରମେଶ୍ୱର
କହ	— କଳି, କଳିକା, କୋରକ, ମୁକୁଳ
କନ୍ଦର୍ପ	— ମଦନ, ମନ୍ମଥ, ମାର, ମନସିଞ୍ଜ, କାମ, ଅନଙ୍ଗ, ସୁର
କନ୍ୟା	— ଆତ୍ମଜା, ତନୟା, ସୁତା, ଦୁହିତା
କାକ	— ବାୟସ, ଏକାକ୍ଷ, ବଳିଭୁକ୍ତ, ପରଭୃତ୍
କାନ	— କର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ରବଣ, ଶ୍ରୁତି
କିରଣ	— କର, ଅଂଶୁ, ମୟୂଷ, ରଶ୍ମି, ପ୍ରଭା
କୋଇଲି	— କୋକିଳ, ପରଭୃତ୍, ପିକ, ବନପ୍ରିୟ, କଳକଣ୍ଠ
ଖଳ	— କୁଟିଳ, ଦୃଷ୍ଟ, ଦୃଢ଼ନ, କୁଜନ
ଗଙ୍ଗା	— ଜାହ୍ନବୀ, ଭାଗୀରଥୀ, ସୁରଧ୍ୱନୀ, ବିଷ୍ଣୁପଦୀ, ତ୍ରିପଥଗା
ଗଣେଶ	— ଗଣପତି, ଗଙ୍ଗାନନ, ବିନାୟକ, ବିଘ୍ନେଶ୍ୱର, ଏକଦନ୍ତ
ଗାଈ	— ଧେନୁ, ଗାଈ, ଗୋମାତା

- ଗୃହ — ଘର, ସଦନ, ଭବନ, ନିକେତନ, ଆଗାର, ଆଳୟ, ସବୁ, ନିଳୟ
- ଘୋଡ଼ା — ଅଶ୍ୱ, ବାଜି, ଘୋଟକ, ତୁରଗ, ତୁରଙ୍ଗ, ତୁରଙ୍ଗମ, ହୟ
- ଚନ୍ଦ୍ର — ଇନ୍ଦ୍ର, ସୁଧାଂଶୁ, ଚନ୍ଦ୍ରମା, ଶଶଧର, ସୁଧାକର, ନିଶାକର, ମୃଗାଙ୍କ, ଶଶାଙ୍କ, କଳାକର, ଶୀତାଂଶୁ, ହିମାଂଶୁ, ସିତାଂଶୁ, ବିଧୁ, ଚାନ୍ଦ, କଳାନିଧି, ଓଷଧୀଶ, ଜହ୍ନ
- ଚାକର — ଭୃତ୍ୟ, ଅନୁଚର, କିଙ୍କର, ସେବକ, ଦାସ
- ଜଳ — ସଲିଳ, ଜୀବନ, ତୋୟ, ଉଦକ, ନୀର, ବାରି, ଅମ୍ଳ, ପୟଃ
- ଝରଣା — ଝର, ନିର୍ଝର, ନିର୍ଝରିଣୀ, ପ୍ରସ୍ରବଣ
- ତରଙ୍ଗ — ଉର୍ମି, କଲ୍ଲୋଳ, ଲହରୀ, ତେଉ
- ଦିଗ — ଦିଶ, କକୁଭ, ଆଶା
- ଦିଗ୍‌ବଳୟ — ଦିଗନ୍ତ, ଦିଗଚକ୍ର, ଚକ୍ରବାଳ
- ଦିନ — ଦିବା, ଦିବସ, ବାସର, ଘସ୍ତ
- ଦେବତା — ଦେବ, ଅମର, ତ୍ରିଦଶ, ସୁର, ବିବୁଧ, ଆଦିତ୍ୟେୟ, ଦିବିଷଦ
- ଦୁର୍ଗା — ଉମା, ଗୌରୀ, ଶିବା, ଭବାନୀ, କାତ୍ୟାୟନୀ, ଅମ୍ବିକା
- ଧନ — ସମ୍ପଦ, ବିଭବ, ବିଭ, ଶ୍ରୀ, ବସୁ
- ଧନୁ — ଚାପ, କାର୍ମୁକ, କୋଦଣ୍ଡ
- ନଦୀ — ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ, ତଟିନୀ, ନିମ୍ନଗା, ସରିର, ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ, ତରଙ୍ଗିଣୀ, କଲ୍ଲୋଳିନୀ, ପୟସ୍ୱିନୀ
- ପର୍ବତ — ଶିରି, ଅଦ୍ରି, ଅଚଳ; ଶୈଳ, ଶିଖରୀ, ଭୂଧର, ପାହାଡ଼, ନଗ, ମହାଧର, କୁଧର
- ପକ୍ଷୀ — ଖଗ, ଖେଚର, ବିହଗ, ବିହଙ୍ଗ, ବିହଙ୍ଗମ, ଦ୍ୱିଜ, ପତଙ୍ଗା, ଅଣ୍ଡକ
- ପଣ୍ଡିତ — ବୃଧ, ମନୀଷୀ, ବିଦ୍ୱାନ୍, ବିଶାରଦ, ସୁଧୀ
- ପଥ — ପଞ୍ଚା, ମାର୍ଗ, ସରଣୀ, ଅୟନ, ବର୍ମ
- ପବନ — ସମୀର, ସମୀରଣ, ଅନିଳ, ମରୁତ, ବାତ, ପ୍ରଭଞ୍ଜନ, ବାୟୁ, ମାରୁତ, ପଦମାନ, ଗନ୍ଧବହ
- ପଦ୍ମ — କମଳ, ପଙ୍କଜ, ଅମ୍ଳଜ, ଉତ୍ପଳ, ଚାମରସ, ନଳିନ, ନଳିନୀ, ସରୋଜ, ସରସିଜ, ବାରିଜ, ରାଜୀବ, ଅରବିନ୍ଦ, ପୁଷ୍କରୀକ, ପଙ୍କେରୁହ, ଅଜ୍ଞ, ସାରସ, ବନଜ ।

ପିତା	— ପିଅର, ଜନକ, ତାତ
ପୁତ୍ର	— ସୁତ, କୁମର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଆତ୍ମଜ, ନନ୍ଦନ
ପୋଖରୀ	— ପୁଷ୍କରିଣୀ, କାସାର, ସର, ସରସୀ, ସରୋବର, ତଡ଼ାଗ ।
ପୃଥ୍ବୀ	— ଧରା, ଧରିତ୍ରୀ, ଧରଣୀ, ବସୁମତୀ, ବସୁନ୍ଧରା, ବିଶ୍ୱମତୀ, ରସା, ମହା, ଅବନୀ, ମେଦିନୀ, ବସୁଧା
ପୁଲ	— ପୁଷ୍ପ, କୁସୁମ, ସୁମନ, ପ୍ରସୁନ
ବକ୍ର	— ଅଶନି, ଦକ୍ଷେଳି, ପବି, କୁଳିଶ
ବିକୁଳି	— ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଶମ୍ଭା, ସୌଦାମିନୀ, ଚପଳା, ଚଞ୍ଚଳା, କ୍ଷଣପ୍ରଭା, ତଡ଼ିତ୍
ବୃକ୍ଷ	— ଚରୁ, ବୁଫ, ପାଦପ, ବିଟପା
ଭ୍ରମର	— ଅଳି, ଭୃଙ୍ଗ, ମଧୁପ, କ୍ଷତ୍ରପଦ, ମିଳିନ୍ଦ
ମୟୂର	— କେକୀ, ଶିଖୀ, କଳାପୀ, ବର୍ହି, ନୀଳକଣ୍ଠ, ଶିଖଣ୍ଡୀ
ମେଘ	— ବାରିଦ, ଅଭ୍ର, ଘନ, ବଳାହକ, ବାରିବାଦ, ନୀରଦ, ଜଳଧର, ପୟୋଦ, ଜାମୁତ, ଅମ୍ବୁଦ, ବାରିଧର, ମୁଦିର
ମନୁଷ୍ୟ	— ନର, ମାନବ, ମନୁଜ, ମଣିଷ
ରାଜା	— ନୃପତି, ନରପତି, ଭୃପ, ନରେନ୍ଦ୍ର, ଭୃପାଳ, ମହାପତି, ମହାପାଳ
ରାତ୍ରି	— ନିଶା, ନିଶି, ନିଶିଧ୍ୱନୀ, ରଜନୀ, ଯାମିନୀ, ଶର୍ବରୀ, ବିଭାବରୀ, ନକ୍ଷ, କ୍ଷଣଦା, ତ୍ରିଯାମା
ଲତା	— ବ୍ରତତୀ, ଲତିକା, ବଲ୍ଲୀ, ବଲ୍ଲରୀ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ	— ପଦ୍ମା, କମଳା, ପଦ୍ମାଳୟା, ଇନ୍ଦିରା, ଲୋକମାତା, ମା, ରମା ।
ଶିବ	— ଶମ୍ଭୁ, ଈଶ, ଶୂଳୀ, ବାମଦେବ, ପଶୁପତି, ମହେଶ୍ୱର, ଈଶ୍ୱର, ଶଙ୍କର
ଶତ୍ରୁ	— ଅରି, ଅରାତି, ରିପୁ, ବୈରୀ
ଶରୀର	— ଦେହ, ଗାତ୍ର, ବସ୍ତ୍ର, କଳେବର, କାୟ
ସାପ	— ସର୍ପ, ଅହି, ପଶୀ, ଭୋଗୀ, ଉରଗ, ଭୁଜଗ, ବିଷଧର, ଭୁଜଙ୍ଗ, ଭୁଜଙ୍ଗମ, ଚକ୍ରଶ୍ରବୀ, କୁଣ୍ଡଳୀ
ସୂର୍ଯ୍ୟ	— ରବି, ଦିବାକର, ଦିନକର, ଦିନମଣି, ଦିନପତି, ଦ୍ୟୁମଣି, ଆଦିତ୍ୟ, ଭାସ୍କର, ଚପନ, ମିହିର, ଦିନବନ୍ଧୁ, ସବିତା, ସହସ୍ରାଂଶୁ, ଅଂଶୁମାଳୀ, ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ, ଭାନୁ, ବିବସ୍ୱାନ, ବିକର୍ତ୍ତନ
ସ୍ୱର୍ଗ	— ଦ୍ୟୁଲୋକ, ତ୍ରିଦିବ, ତ୍ରିଦଶାକୟ, ସୁରଲୋକ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ	— ସୁବର୍ଣ୍ଣ, କନକ, କାଞ୍ଚନ, ହେମ, ହାତକ

- ସିଂହ — କେଶରୀ, ପଶୁପତି, ପଶୁରାଜ, ହରି, ହର୍ଯ୍ୟାସ, ପଞ୍ଚାସ୍ୟା, ମୃଗରାଜ ।
- ସମୁଦ୍ର — ବରିଆ, ସିନ୍ଧୁ, ସାଗର, ପାରାବାର, ରତ୍ନାକର, ଅମ୍ବୁଧ୍ରୁ, ବାରିଧ୍ରୁ, ଜଳଧ୍ରୁ, ଜଳନିଧ୍ରୁ, ଉଦଧ୍ରୁ, ବାରାନିଧ୍ରୁ, ପୟୋଧ୍ରୁ, ପୟୋନିଧ୍ରୁ, ଅର୍ଶବ, ଅବଧ୍ରୁ, ଅକୃପାର
- ସନ୍ଧ୍ୟା — ସାୟ, ସାୟଂକାଳ, ନିଶାମୁଖ, ପ୍ରଦୋଷ
- ସଂସାର — ଜଗତ୍, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବିଶ୍ୱ, ଭୁବନ
- ସକାଳ — ପ୍ରଭାତ, ଉଷା, ପ୍ରତ୍ୟୁଷ, ପ୍ରାତଃ
- ହାତୀ — ହସ୍ତୀ, ଗଜ, କୁଞ୍ଜର, ନାଗ, କରୀ, ଦ୍ୱିରଦ, ଦ୍ୱିପ, ମାତଙ୍ଗ, ବାରଣ, ଦନ୍ତୀ, ମାତଗ, ମାତଙ୍ଗମ, ସାରଙ୍ଗ, ଅନେକପ

ଅନୁଶୀଳନୀ

- ୧ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ତିନୋଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖ ।
ଗାଈ, ପୁତ୍ର, ମାତା, ନଦୀ, ଗଛ, ଆଖି, ଫୁଲ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ପୃଥିବୀ, ସମୁଦ୍ର, ପଦ୍ମ ।
- ୨ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦ ପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଟି ସମପର୍ୟ୍ୟାୟବାଚକ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ, ତାହାକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅ ।
- (କ) ଭୁଜଗ, ଭୁଜଙ୍ଗ, ମାତଙ୍ଗ, ଭୁଜଙ୍ଗମ ।
- (ଖ) ନିଶାକର, ସୁଧାକର, ଶ୍ରୀକର, କଳାକର ।
- (ଗ) ଜଳଧ୍ରୁ, ବାରିଧ୍ରୁ, ବାଳନିଧ୍ରୁ, ବାରାନିଧ୍ରୁ ।
- (ଘ) ଭୂଧର, କୁଧର, ଶ୍ରୀଧର, ମହାଧର ।
- (ଙ) କେକୀ, ଶିଖୀ, କରୀ, କଳାପୀ ।

(ଛ) ଭିନ୍ନାର୍ଥବୋଧକ ବା ଅନେକାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ

ଆମ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନେକ ଅର୍ଥ ଅଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଅନେକାର୍ଥବୋଧକ ବା ଭିନ୍ନାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ କୁହାଯାଏ । ନିମ୍ନରେ କେତୋଟି ଅନେକାର୍ଥକ ଶବ୍ଦର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି ।

- ଅଙ୍କ — ସଂଖ୍ୟା, ଚିହ୍ନ, କ୍ରୋଡ଼, କଳଙ୍କ, ଗଣିତ, ନାଟକର ବିଭାଗ, ପୁରୀ ଗଜପତି ମହାରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ବର୍ଷଗଣନା ।
- ଅଜା — ମାଇଛେଳି, ମା'ଙ୍କର ବାପା ।